બનામે ખુદા

# દારા-ઔરંગઝેબ

## નાટકનાં ગાયનો.

લેખકઃ-

રાજકવિ ગવરીશંકર ત્રીભોવન હલવદકર.

ઠીકાંટે નવતાડની પોળ-અમદાવાદ.

વાંકાનેર આર્ય હિતવર્ધક નાટક કંપની માટે

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર

રાવળ ત્રંબકલાલ દેવશંકર.

વાંકાનેર આ. હિ. વ. ના. કં. ના માલેક.

વડોદરા.

આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૨૦૦૦.

સંવત ૧૯૭૨. સન ૧૯૧૬.

કીમત રૂ. ૦-૨-૦.

અમદાવાદ શાહાપુર વનમાળી વાંકાની પોળમાં હરિભાઈ
દલપતરામે પોતાના "અભ્યોદય" પ્રેસમાં છાપ્યાં.

# દારા-ઔરંગઝેબ નાટકનો ટુંક સાર.

## બાબ પહેલો.

### દીખાવ પહેલો–દીવાને આમ.

શાહજહાંની સાલગીરીનો દરબાર, કંદહાર પર જીત મેળવી દારાનું આવવું, દારાને શાહેબુલંદનો ખિતાબ, શાહજહાં તથા શાહીસ્તેખાન વચ્ચે રાજતંત્ર સંબંધી સવાલ જવાબ, દારાને મુબારકબાદી, નાચ ગાયન.

### દીખાવ બીજો–હસરતબેગનું મકાન.

હસરતબેગ ડૉકટર નબળા મગજનો વ્હેમી સ્વભાવને પરીણામે હાફમેડ જેવો દીલશાદ નામની નવી સ્ત્રી આવવાના આનંદમાં નજરે પડે છે. તેનો નોકર જલીલ કરજવાન હોવાથી નામ બદલી અહિં રહેલો ( જે અસલમાં નેકશાર નામે દીલશાદનો ભાગી છે તે ) હસરતબેગની હીલચાલ ખાનગી રીતે જુવે છે. પોતાની સ્ત્રી દીલશાદ હસરત સાથે નીકાહ ન પઢે તે ખાતર નનામા કાગળની યુક્તિ ચલાવે છે. ડૉકટર ધમકીના કાગળથી દીલશાદ પર વ્હેમાય છે. મીરખાં નામે હસરતબેગનો આપમતલબી પ્રપંચી દોસ્ત આવે છે. નીકાહની વાતથી નારાજ થઇ જાય છે. મીરખાંના કાવાદાવામાં હથીયારભુત બનેલી કેથેરાઇન આવે છે. હસરતબેગે સ્ત્રી તરીકે સ્વીકારવા વચન આપેલ તેથી દીલશાદ સાથે નીકાહની વાત

સાંભળી ઈર્ષા પામી કેથેરાઈન હસરતબેગ પાસે વચન ભંગનો જવાબ માગી હમ કરે છે દીલશાદ આવે છે, હસરતબેગ, જલીલ, મીરખાં, કેથેરાઇન સર્વે રૂબરૂ ખુશી જાહેર કરે છે. જલીલ દીલશાદને ખાનગી ઇશારાથી પોતાની ઓળખાણ પાડે છે. હસરત પ્રત્યે દીલશાદનો કૃત્રીમ પ્યાર અને હસરતબેગની નીકાહ માટે આતુરતા.

## દીખાવ ત્રીજો—હર્મખાના.

નાદીરા દારાના મેળાપ માટે આતુર, દારાનું આવવું. પ્રેમભર્યો મેળાપ. સુલેમાન સાથે મેળાપ. પોતાની ધારણા મુજબ ઉપકાર માનવા પોતા પાસે દારાનું આવવું ન થતાં શાહીસ્તેખાનનું દારા પાસે આવવું ચાલુ વાતમાં પ્રસંગ લઇ દારા પ્રત્યે શાહીસ્તખાને પોતે એ ઉપર ઉપકાર કર્યા બાબત વચન બાણ મારવાં. કલીલુલ્લાખાનની તેમાં હાજી હા. તેથી દારાનો ક્રોધ. ગરરમીજાજી દારા અને મીથ્યા માનાભીલાષી શાહીસ્તેખાન વચ્ચે ક્લેશ. શાહીસ્તખાનનું વેર લેવાના સિદ્ધાંત પર જવું. એ વાત પર દારાની બેદરકારી. " સારા કામમાં સો વીઘ્ન. "

## દીખાવ ચોથો—કલીલનું ઘર.

દારાની મરજી વીરૂદ્ધ વાતમાં શાહીસ્તેખાંની હામાં હા કર્યા બાબત દારા તરફથી સુલેમાને આપી કલીલને સાત જોડાની કરેલી સજા. દારાના મુખે પોતાનો અહેશાન કબુલ કરાવવા બાબત પ્રપંચ રચવાને શાહીસ્તેખાનનું કલીલ પાસે આવવું. પોતાને લીધેજ કલીલને સજા થવાનું જણાતાં દારા પ્રત્યે શાહીસ્તેખાનના દ્રોહમાં ઉમેરો. દારા વિરૂદ્ધ સર્વ ગોઠવણ કરી શાહીસ્તેખાનનું જવું.

## દીખાવ પાંચમો—બુરહાનપુરનો બાગ.

બાદશાહને દારાએ ફસાવેલ છે એવી અફવા શાહીસ્તેખાને છુપા શખ્સોદ્વારા ત્રણે શાહજાદાઓ તરફ ફેલાવ્યા મુજબ ઔરંગઝેબને તે વાતની જાણ અને તે બાબત મીરજુમ્લા સાથે મસલત કરી મુરાદબક્ષને મીલાવી લેવા તજવીજ. " દગાબાજના દાવની યોજના "

## દીખાવ છ ઠો—સુરત.

ઉપરની અફવાની મુરાદબક્ષને જાણ. દારાને હાથ રાજસત્તા ન જવા દેવા, ને પોતે રાજસત્તા લેવા માટે દારા સામે લડાઇ કરવાની જરૂર પડતાં સુરતમાં લુટ. એક ઝવેરીનું ખુન. મીરજુમ્લાનું ઔરંગઝેબ તરફથી પત્ર લઇ આવવું. મુરાદબક્ષે ઔરંગઝેબને મળવા આપેલ કબુલાત. સુલેમાનનું બાદશાહ તરફથી પત્ર લઇ આવવું. ઔરંગઝેબ તથા મુરાદની મીલાવટની તેને જાણ. " બહાદુર ગમાર પર ચાલેલ દગાબાજના દાવ. "

## દીખાવ સાતમો—હસરત બેગનું મકાન.

જલીલ અને દીલશાદ પરસ્પર મળે છે. એક એકના ખુલાસા થાય છે. ડૉકટરની સાન ઠેકાણે લાવી પોતાની ગરજ સારી તેમજ મીરખાં અને કેથેરાઇન બંને બદમાશને હસરતબેગના સબંધમાંથી દુર કરવાનો નીશ્ચય કરે છે. ડૉકટર હસરતબેગ આવી કરારના રૂપીયા બેહજાર આપી નીકાહનું નકી કરવા જણાવે છે, દીલશાદ રાત્રીનો વાયદો કરે છે. દીલશાદ સાથે જલીલ કેથેરાઇન અને મીરખાં વગેરેની ઓળખાણ બતાવે છે. દરેક દીલશાદના ધણીનાં જુદાં જુદાં નામ આપે છે અને ધણીઓ ગુમ થઇ ગયાનું કહે છે.

આ સાંભળી હસરતબેગ દીલશાદ માટે વહેમ લઇ જાય છે. પણ ભ્રમીત વૃત્તિથી નીર્ણય ન કરી શકતાં આવી સંદેહકારક બોના રજુ કરનાર સર્વને અદેખા તરીકે માની જલીલ પર ગુસ્સે થાય છે. જલીલનું ગળું પકડે છે, બુમ પાડતાં મહોલ્લાવાળાઓ આવે છે. હસરતબેગને લાનત દે છે.

દીખાવ આઠમો—લશ્કરી કેમ્પ આગ્રા.

બળવાના ખબર લઇ દારાનું આવવું. મુરાદ અને ઔરંગજેબ તરફ ચડી જતાં બાદશાહને રોકી દારાનું ચડી જવું, મીથ્યા માનાભીલાષી શાહીસ્તેખાનની ખટપટથી અચોક્કસ દીલના બાદશાહે દારાને મદદ દેવામાં તથા પોતે ચડી જવામાં કરેલી ભૂલ. મુગલ રાજ્યમાં પક્ષાપક્ષીનું પ્રગટ પ્રમાણ.

---

## બાબ બીજો.

---

દીખાવ પહેલો—ચંબલ નદીના કીનારા પર છાવણીનો તંબુ.

ઔરંગજેબ તથા મુરાદ પ્રત્યે લડાઇ માટે તૈયાર થવાના કારણ માટે દારાનો પશ્ન. લડાઇ બંધ રહેવા દારાનો યત્ન. ઔરંગજેબે શાહજહાંની કબર જવા તથા દારા પર અવિશ્વાસનું કહેવું. બન્ને પક્ષ લડાઇના મેદાનમાં આવવા કહે છે.

દીખાવ બીજો—હસરતબેગનું મકાન.

મીરખાન વીગેરે પર નારાજી બતાવતો હસરતબેગ. મીરખાં તથા કેથેરાઇને આવી દીલશાદ વીરૂદ્ધ બોલવું, નનામા કાગળની યાદ આપવી.

હસરતબેગનું બીમાસણુમાં પડવું, નનામા કાગળને ફરી ઉખાલી તે પર ગુસ્સે થવું. છુપી રીતે જલીલ અને દીલશાદ એક યુક્તિ અમલમાં મુકવા વીચારે છે. હસરતબેગ રાત્રિનો વાયદો દીલશાદે ન પાળ્યો હોવાથી દીલશાદ રૂબરૂ આવે છે. તેને આતુર થઈ પ્યાર કરવા જાય છે. દીલશાદ હાલમાં સારા સુખન નથી એમ બ્હાનું બતાવે છે. હસરત તે ન માનતાં આલીંગન કરવા જાય છે. યુક્તિ મુજબ જલીલ દીલશાદના મરહુમ ધણીની રૂહ તરીકે પ્રગટ થાય છે. હસરતબેગને દીલશાદ પ્રત્યેનો ઇરાદો માંડી વાળવા કહે છે. પ્રાણાંતનો દમ દે છે. હસરત દમમાં આવી જાય છે. રૂહ રૂપે જલીલ અદૃષ્ય થાય છે. દીલશાદ તથા જલીલ યુક્તિ પર આવી તે પર ખુશ થઇ પરસ્પર આલીંગન કરે છે. વીચાર વમળમાં ફેરા મારતો હસરત આવે છે. પ્યાર કરતું જોડું જોઈ વહેમાઇ જાય છે. વ્હેમ ટાળવા દીલશાદના શરીરમાં રૂહ આવી છે જેથી તે જલીલ પ્રત્યે બેભાનીમાં પ્યારની ચેષ્ટા કરે છે. એવી યુક્તિ દીલશાદ તથા જલીલ રજુ કરે છે. હસરત દીલશાદ પર પ્યારના સબબથી દીલશાદને બેભાન થએલ જોઇ ગભરાય છે. ઇલાજ કરવાની ધમાલ કરે છે

## દીખાવ ત્રીજો—સુમાગઢનું જંગલ.

દારા સાથે ઔરંગઝેબ અને મુરાદનું યુદ્ધ શાહીસ્તેખાનના પ્રપંચ મુજબ કલીલના ફરેબથી દારાની હાર. દારાનું નાશી જવું, જીત પામેલ ઔરંગઝેબ પ્રત્યે શાહીસ્તેખાનનું બાદશાહ તરફથી ઔરંગઝેબ માટે આલીમગીરનો ખીતાબ લઇ આવવું.

## દીખાવ ચોથો—ગુજરાતનું જંગલ.

નાદીરા બેગમ, સીપીર, સુલેમાન ગુલમહમદ અને કલીલ વીગેરેની સાથે દારાનું આવવું. દારાનો અફસોસ, વીખરાઇ ગએલ લશ્કર

એકઠું કરવા સુલેમાનને ગુજરાતમાં રાખી નવું લશ્કર જમાવવા દારા વીગેરેનું કચ્છ તરફ જવું. શાહીસ્તેખાનનું કહ્યું માનવા દારાને નાદીરાએ કહેવું. દારાની અચગતા. “ અત્યંત બેપરવાઈ એજ આફતનું બીજ. ”

## દીખાવ પાંચમો—

ઔરંગઝેબને આલમગીરનો ખીતાબ આપરો આગ્રે આવવાની માગણી માટે ઔરંગઝેબનો પેગામ લઇ શાહીસ્તેખાનનું જવું. તહવ્વરખાનનું દારાને પકડવા જવું. મુરાદને ઔરંગઝેબ તરફથી હઝરત યાને આપ ખુદાવીંદનો ખેતાબ. એની લડાઇમાં બીજાને ફાવ્યું. શાહીસ્તેખાનને મોકલી ઔરંગઝેબે આગ્રા તરફ કુચ કરવી.

## દીખાવ છઠો—હસરતબેગનું મકાન.

ઉપરા ઉપરી હાડમારીઓથી હારી ગએલ ડૉકટર દીલશાદ સબંધી ખ્યાલ કરે છે. મીરખાં અને કેથેરાઇન આવી એની એજ દીલશાદ સબંધી ઉશ્કેરણી કરે છે. શરીરમાં રૂહનું અજાયબ કારણ. આવીજ રીતે આગલા ઘણા ગુમ થવા વગેરે દાખલાથી હસરતનો પ્યાર દીલસાદથી બદલાય છે. દીલશાદના શરીરમાંથી રૂહ કાઢવા ફકીરને તેડી જલીલ આવે છે. ફકીરને ખરૂં રહસ્ય જલીલ કહી દેછે. ફકીર ગોટાળો ખુલ્લો પાડવાની યુક્તિ કરી આપવા કહે છે. દીલશાદને તંદુરસ્ત કરે છે, બોધ કરી જાય છે. દીલશાદ જલીલ સાથે શહેરમાં જવા રજા માગે છે. મીરખાંનો ઘાટ ઘડવાનું ખુપુ કારણ કહી શકતી નથી જેથી હસરતનો વહેમ મજબુત થાય છે. વ્હેમમાં પોતાનું આવી બન્યું તેમ માને છે. કલ્પનાઓથી ગભરાઇ રૂદન કરે છે તથા વસીયત કરવા માંડે છે. દીલશાદ તથા

જલીલ શહેરમાં જઇ ફરી આવે છે, રંજનનું કારણ પુછે છે. હસરત અલમવસ્રમ બકે છે. બેચેની દુર કરવા તેને ખાણું લેવા કહે છે. ખાણામાં ઝેર નાખ્યુ છે એમ શક આવતાં જાય છે. પોતે ખાણાના ઝેરથી બચવા મીરખાંને ભેળો જમવા બેસારવાની ગોઠવણ કરે છે. ઝેર ખાવામાં આવી જાય તો ઉતારવાની દવા અગાઉથી પીએ છે કેથેરાઇન મીરખાં અને દીલશાદ સાથે હસરત જમવા બેસે છે. દીલશાદ હસરતને વધારે આગ્રહ કરે છે. હસરત બીલકુલ લેવાઇ જઈ ખાણા ઉપરથી ઉભો થાય છે. સર્વ જમી અંદર જાય છે. હસરત ફેન્સી બાબો ઉપર અફસોસ કરે છે.

## દીખાવ સાતમો—અજમેરની સરહદનું જંગલ.

પગમાં કાંટો લાગતાં રોકાઇ રહેલી, નાદીરા અને દારાથી વીખુટી પડેલી કાશ્મીરન લેડી અલ્લાજાન શાહજાદા સાથે ગમગીન હાલતમા ભટકે છે. ત્યાં આગ્રા તરફ જતાં ઔરંગઝેબ તથા મુરાદબક્ષે લોંડીને જોઈ પકડી લાલચ આપી દારાનો પત્તો આપવા વાતચીત ચલાવવી. લોંડીએ નીમકહલાલીથી પત્તો ન આપતાં જાનના જોખમે કેદી તરીકે તેઓને તાબે થવું.

## દીખાવ આઠમો—આગ્રાનું હમંમામ.

શાહસ્તખાનના આવવાથી બાદશાહને ઔરંગઝેબની જબરાઇ તથા ઠગીબાઇની જાણ. દારાની હારથી બુદ્ધિ ભ્રમ. અકસ્માત તમામ કબીલા સાથ શાહજહાંનું ઔરંગઝેબને હાથ કેદી થવું. "સ્વાર્થ લંપટની નિષ્ઠુરતા."

## બાબ ત્રીજો.

**દીખાવ પહેલો**—સુજાની છાવણી અને બંગાળાનું જંગલ.

ઔરંગજેબથી હાર ખાઇ સુજાનું નાશી જવું. ઔરંગજેબને હાથે મુરાદનું કેદ થવું. "મક્કાબાજનો બહાદુર ગમાર પર ફંદો" સુજા પાછળ મીરજુમ્લાનું ચડી જવું.

**દીખાવ બીજો**—હસરતનું મકાન.

મીરખાંને પોતાનું મોત માથે લીધું તે ખાતર મીરખાંને હસરતબેગ ઇનામ આપે છે. મીરખાં ઝેરનો ખુલાસો સાંભળી પોલીસમાં જવા તૈયાર થાય છે. હસરત દવા આપી સુવાડી દેછે. પોતાના ઘર કામનો કાગળ લખવાની તજવીજમાં દીલશાદને તથા જલીલને જોઇ દસ્તખતનો વહેમ યાદ આવતાં હસરતબેગ ગભરાય છે. જલીલે કલમ કરવા હાથમાં રાખેલી છરી જોઇ હમણાજ હલાલ કરશે એમ નક્કી કરે છે. ભયની ચીસ પાડે છે. દીલશાદ તથા જલીલ તથા ફથેરાહેન ચીસ માટે પુછે છે તેવામાં વધારે ખાણું ખઇ અકળાતો મીરખાં ઝેર નહિ ઉતરવાની બુમ પાડતો આવે છે. દીલશાદ તાજુબ બને છે, કારણ પુછે છે હસરત છેવટ વહેમનો પરદો ઉચકે છે. ઝેરનો નનામા કાગળનો અને દીલશાદના સાદાચાર શોહરનો ભેદ ખુલે છે. જલીલ જાહેર થાય છે ગોટાળાનો ખુલાસો કરે છે વહેમ સર્વ દુર થાય છે.

**દીખાવ ત્રીજો**—કચ્છનું જંગલ.

નાદીરાનું મરણ, નાદીરાની લાશ લઇ ગુલમહમદનું લાહોર જવું, કલીલની બાતમીથી મલીકજીવનનું આવવું ને દારા તથા સીપીરનું

કેદ થવું. તવ્હુરખાનનું આવવું. તેની સાથે દારા તથા સીપીરનું બળાત્કારે આગ્રે જવું. શાહીસ્તેખાનનો અહેશાન કબુલ કરવા દારાને કહીને કરેલ સવાલપર દારાનો બેહદ સખ્ત જવાબ, કરણાની શરૂઆત.

દીખાવ ચોથો—આરાકાનનો પહાડ.

સુજા તથા તેની બેગમ વીગેરે પાછળ ઔરંગજેબનું લશ્કર. ઔરંગજેબના હાથે કેદ થવાના ભયથી સુજા વીગેરેનું પહાડપરથી પડી આત્મઘાતી થવું. મદદ મેળવવા ખાતર ફરતો સુલેમાન અને નાદીરાના શબને દફનાવી લાહેરથી આવતો ગુલમહમદ બન્ને મળે છે. દારા વીગેરે પકડાયાના ખબર, ગુલમહમદનો ગુસ્સો, ઔરંગજેબના લશ્કરથી સુલેમાન પકડાય છે. ગુલમહમદ મરે છે.

દીખાવ પાંચમો-ફકીરની ઝુંપડી.

ફકીર, જલીલ, દીલશાદ અને હસરતબેગ મીરખાંને પકડી પાડવા રચના કરે છે. મીરખાં કેથરાઇન સાથે આવે છે. ફકીર સ્થાનકે બેસે છે. હસરત વીગેરે છુપાઈ મીરખાંની હકીકત સાંભળે છે. મીરખાં તથા કેથેરાઇન, હસરતબેગ દીલશાદ અને જલીલને નાહક પાગલ અંધ અને વાંદરો વાંદરી બનાવી દેવાનું ફકીર પાસે માગે છે. ફકીર ખુબીથી સર્વ હકીકત બોલાવી કાગળપર લખાવી લઇ હસરતને ઇસારો આપે છે. હસરત વીગેરે જાહેર પડી મીરખાં તથા કેથેરાઇનને પકડે છે. મીરખાં તથા કેથેરાઇન ચાર નહીં પણ ઐયાર છે એમ હસરતને નકી થાય છે. સર્વે વહેમથી તથા બદફેલીથી દુર થઇ હસરતનું ભાન ઠેકાણે આવે છે. મીરખાં તથા કેથેરાઇન માફી માગે છે. લખાવી લીધેલ કાગળનો દાબ પડદામાં

રાખવા કહી ફકીર મીરખાં અને કેથેરાઇનને માફી અપાવે છે. શીખામણ આપે છે. મીરખાં તથા કેથેરાઇન પશ્ચાતાપ કરે છે, છેવટ સર્વ પોતે પોતાની કરણીપર ખ્યાલ લાવી સુધરે છે.

## દીખાવ છઠ્ઠો—આગ્રા ખાસ મહેલ.

દારા સિવાય મુરાદ વગેરે રાજ કેદીઓને શીક્ષા, શાહીસ્તખાન, તહવરખાન કતીલ વગેરેને ઔરંગજેબ તરફથી બદલો. ઔરંગજેબનું અદભૂત કારસ્તાન, જેથી શાહીસ્તેખાનનો ફચવાટ.

## દીખાવ સાતમો—આગ્રાનો કીલ્લો.

પીંજરામાં કેદ પડેલ દારા. શાહીસ્તેખાન આવતાં દારાને જોઇ પોતાને ઉપજતો કમકમાટ. દારાની નીડરતા અને ખુદ મસ્તી સત્ય નીવડતાંને પર અને તેના શાહજાદાપર કરેલ અન્યાય બાબત પશ્ચાતાપ કરી શાહિસ્તેખાંને માફી માગવી. રાંડયા પછીનું ડાહાપણ આત્મદુઃખનું કારણ. ઔરંગજેબ અને શાહજહા વગેરેનું આવવું, દારાનું મૃત્યુ સર્વમાં હાહાકાર. ઔરંગજેબ તેમજ માંથ્યામાનાબીલાથી ખટપટી શાહીસ્તેખાનને શાહાજહાનો શાપ. ખટપટી રાજતંત્રની પુર્ણાકુતિ.

# પાત્રોની સમજ.

શાહજહાં—દીલ્લીનો શહેનશાહ.
દારા—વડો શાહજાદો.

| | |
|---|---|
| સુજા<br>ઔરંગઝેબ<br>મુરાદ | શાહજહાંના નાના શાહજાદા. |

શાહીસ્તખાન—શાહજહાંનો સાળો અને વજીર.

| | |
|---|---|
| સુલેમાન<br>સીપીર | દારાના શાહજાદા. |

મહમદ—ઔરંગઝેબનો વડો શાહજાદો.
બંકી—સુજાનો શાહજાદો.
નુરૂદીન—મુરાદનો શાહજાદો.
શાદુલ્લાખાન—વડો દીવાન.
ગુલમહમદ—દારાનો નોકર.
મીરજુમ્લા—ઔરંગઝેબની ફોજનો સરદાર.
તહુવરખાન—મુરાદની ફોજનો સરદાર.
કુલીલુહલાખાન—દારાનો ખવાસ અને ગુલામોનો અફસર.
મલીકજીવન—કચ્છના ધાન્દર શહેરનો સુબો.
હુસરતબેગ—નબળા મનનો વહેમી ડૉક્ટર.
જલીલ—તેનો નોકર, દીલશાદનો ધણી.

મીરખાં--હસરતબેગનો પ્રપંચી દોસ્ત.

નાદીરા બેગમ--દારાની બેગમ.

ક્રિશ્ચિયનબાનુ—દારાની દાસી.

આજીજા બેગમ--સુજાની બેગમ.

જહાંનઆરા
રોશનઆરા } શાહજહાંની શાહજાદીઓ.

દીલશાદ--જલીલની નેક ઓરત.

કેથેરાઇન--મીરખાંની સહાયક.

દરવાન, સખ્સો, દરબારીઓ, સુરતી, અમદાવાદી મુસલમાન સખ્સો, સીપાઇઓ, ફકીર, લશ્કર, ગુલામો, નોકરો, શાહજાદા, ખવાસો, પહેરેગીર, કંચનીઓ, સુરતી તથા અમદાવાદી ઓરતો, તાર્તારી ઓરતો, શાહજાદીઓ વીગેરે.

બનામે ખુદા

# દારા-ઔરંગજેબ

## નાટકનાં ગાયનો.

### બાબ પહિલા.

બંદગી.

સહેલીયાં— ૧

બારી અય યજદાન
અહેલે જહાંન, તેરે ખ્વાહાન, સુબ્હાન, સુબ્હાન.
જીશાન, હરઆન, અય નીગાહબાન....બારી.
માલીકે ખલક લાબયાન
દાયમ દેવો પરી ઓર ગીલમાન
હરદમ તેરા ધરતે ધ્યાન
કરતે ગાન તો પર કુરબાન. બારી.

કંચનીયાં— ૨

શાદમા જલસા ખૂબ બનાહય
ખૂબ બનાહય ક્યા ખૂબ બનાહય
સાલગુઆરીક શાહે જહાંકી
કાર બનાહય, બહાર બનાહય. શાદ.
કદમોમેં ઉમરા ઓર રઈસે
નેક બનાહય હરેક બનાહય. શાદમા.

દરબારીઓ—　　　　　૩

કદમો લાયે જ્યારે દારા હુઇ સારી ખુશહાલી
ખુશહાલીકા બાગ ખીલા હય
રંગીન બની હય ફુલી ફાલી સારી ડાલી ડાલી.　કદ.
ડાલી ડાલી અજબ ચાહ દીલકો તનકો હરીયાલી
આલી લાલી લાલી દેવે ચહેરે પર જગકા વાલી.　કદ.

કંચનીયાં—　　　　　૪

નીરે નીધ પમ પધ ગમ પરે ગરે રેગ પધની
પધ ગમ પરે ગરેનીસા
શાની ધનીરે સાની ધનીરે.　　　　ગનીરે.
ગપ રેપ પધની ધપગરે સાનીસા.　　　　નીરે.
તનનન તનનન તનદીમ નાદર દર દીમ
નત નત નતન નતન દારે દારે દીમ
ધ્રેત નનન ધ્રેતન અલી લીમ.　　　　નીરે.
ચાંદ સુરજ જબ તક રહેવે
શાદમાન તબ તક હો
નેક ટેક યશ અરૂ કીરતી
દીન દીન દુ ગુની હો.　　　　નીરે.

કેથેરાઇન, જલીલ, હસરત—　૫

લાવ મેરે છીને હુવે દીલકો અય ચોર
વન્સમોર વન્સમોર.　　　　લાવ.
કહેદો તુમ યાર મુજે ડીયર કેથેરાઇન
થુથુથુથુ કડવી જયસી કવીનાઇન
જોડી બની હય ઓલરાઇટ

બી કવાઇટ બી કવાઇટ
જીતે રહો દોસ્ત મેરે દોનો હરગોર. લાવ.
મહોબતકી કરદો દીલદાર કલીયર લાઇન
ઉંહું ઐંહુ મહોબત જયસા કોરનટાઇન
હીપ હીપ હુરરે લાચાર
અજી યાર.
ક્યા ખુબ કોસ્સા યે લવ હુય યા યાર? લાવ.

દીલશાદ— ૬

ગાલ ગુલાલા નયનોકા ભાલા
જોબન આયા જાદુવાલા. ગાલ.
રૂપ નીરાલા શાનોવાલા
ગુલશન ફુલા ફાલા
આનબાન ઓર નાજોઅદા
આશક ઘાયલ કર ડાલા
સીના બના સબસેં આલા
બીલકુલ સાંચેમેં હે ઢાલા
લબહે પરવાલા. ગાલ.

દીલશાદ, હસરત, કલીલ— ૭

અજી મેરે સરદાર ચલો હો જાઓ તૈયાર
બડી ધુમસેં શાદી રચાયંગે
ચલો પ્યારી દીલદાર તુમભી હો જાઓ હુશીયાર
અચ્છા ઇંગ્રેજી મેરેજ બનાયેંગે. અજી.
દુલહા બન જાયેંગે
જનાજા નીકલવાયેંગે

સરગસ ફીરાયેંગે
માતમ કરવાયેંગે
સારી દુનીયાકો લુભાયેંગે. બડી.
પાર્ટી દીલવાયેંગે
બેન્ડભી બુલાયેંગે
ફુલહાર પહેનાયેંગે
જુત્તે ખીલવાયેંગે વાહ (૩)
મેજ બીછવાયેંગે ડીનર દીલવાયેંગે
વીસ્કી ઉડવાયેંગે વાહ (૩)
મલીદા ચખાયેંગે વાહ (૩)
જલસા જમાયેંગે
મરસીયા ગવાયેંગે
ડેન્સ કરવાયેંગે
ફાતીયા પઢાયેંગે. ધુમસે.
મય તાજુલમુલ્ક તુ બકાવલી દીલશાદ
તેરી મેરી જોડી
અલ્લાહ કરે બરબાદ. બડી ધુમસે.

નાદિરા— ૮

સજન ઘર આયે સજું સનગાર
નયે નયે પોશાક ઔર મોતનકે હાર સજન.
ચંદન સેજરીયાંપે બારીક ચદરીયાં
ઇતર ગુલાબ ઓર ફુલનકી બહાર. સજન.
ઝટ જા મીલુંગી ગરવા લગુંગી
જાંસે કરૂંગી મયેં પીહરવાસે પ્યાર. સજન.

નાદિરા, દારા— ૯

પ્યારે યે જીદ કબ દૂર હોગી બતલાઓ
મજા ઇસ્સે મીલતી હય ક્યા વો બતલાઓ. પ્યારે.
હરદમ સુનાના સુખુન ટ્રોનેસેં મહેરબાં
રાજી રહેતેહો મેરે જલનેસેં મહેરબાં
અયસી છેડ છાડ કહાંસેં લાઓ. મજા.
ફુજલેખુદા હય અબતક બરકરારી અયશકા
ગદીંશસેંભી નહી હય ગમખ્વારી અયશકા
ખીલી તસવીર કો ન મુરઝાઓ. મજા.

દારા, નાદિરા— ૧૦

તુ હય તુ હય તુ હય સદા તુહી તુ હય અય દીલજાના
બસ હય બસ હય બસ હય પ્યારે મેરે બસ હય યે ફુરમાના
અચ્છી અચ્છી લગે ગુસ્સેકી બતીયાં
ગંવાંઇ રતીયાં
પ્યારી પ્યારી લગે ગુસ્સેકી અંખીયાં
છોડોજી બતીયાં દાયમ હસીમે મુસ્તાક
નીયારી હય ઉલ્ફતકી બતીયાં
પ્યારીસેં અયસી મજાક
નીયારી હય ઉલ્ફતકી બતીયાં તુ હય.

શેયર.

સદા દરબારમેં અપની ખુશઆમદ બહોત હોતી હય
મગર બેઆજજી દીલબરસેં સૌકત દૂર હોતી હય
શહુરસેં હર્મખાનેમેં અરવા ઔર હોતી હય

મજા બઢતી હય મહોબતકી જબ કુચ્છભી છેડ હોતી હય
અચ્છી અચ્છી લગે ગુસ્સેકી બતીયાં. તુ હય.

દારા, શાહિસ્તેખાન— ૧૧

માસુ મેરે હુકમેં ન હો તુમ વફાદાર,
ચવજ ઇન્કા બુરા હોગા, ગોયા દુશ્મનદાવા હોગા
મેરે જીસે ચયન મુઝે રહેતા હરબાર. માસુ.
બલવા યા હુલ્લડ કરના પર મેરા પક્ષ કભી નહી કરના
કહતે યે સુખુનો મુજકો, પર ઇસસે નહી હય બહેતર અપના
કયેસી બાતેં, કયેસી ઘાતેં, કરતે આકે હમ દીખાકે,
અચ્છી બાતેં, ન હય ઘાતેં, દીલોજાસે કહેતા આકે
તાજ વસીલેસેં નહી પ્યારા, કીસ્મતકા તીનકાગી પ્યારા
મેરે જીસે ચયન મુઝે રહેતા હરબાર માસુ.

શાહિસ્તેખાન— ૧૨

ચુપે સબ્સોંકોં ભીજવાઉં, દુનીયામેં અફવા ફેલાઉં
કહેલાઉં હય શાહેનશાહ ફંદેમેં
શાહજાદે ચારોં લડાઉં, આપસકા દંગલ જગાઉં
દીખલાઉં હય જોઝે છલબલ બંદેમેં ચુપ.
શાહકો ધોકા ખીલાઉં, દારાકો જીલ્લત દીલાઉં
રહેવે ન બંદા મુર્દેમેં યા જીન્દેમેં
સચ્ચા વસીલા મનાઉં, અપના આબ નહીં ગવાઉં
જીત પાઉં જલદી મયઁ ઇસ ધંધેમેં. ચુપ.

મુરાદ— ૧૩

કયા અજબ બના; હય અજબ બના
મેરે સાચે અબ હિંદ અદન બના

ઇન્સા હુર બના હોતો મયૈંહી બના
અરવા દાયમ કાયમ બાહુમ શાદ બના. કયા.
દાગે હુવસી બહાર નશીન બના
કારે ફીત્ના ગુલઝાર હસીન બના
તાલા ચમકા દમકા ચારપ બના બના. કયા.

દીલશાદ, જલોલ— ૧૪

મુવે મરહુદ નિખટુકો લટુ બનાઉં
બુડે બંદરકો ચુટકીમેં નાચ નચવાઉં
પીટે પાગલકો કમસલકો પટીયાં પઢાઉં
બન જાય મજનું દીવાના
જયસા શમાપર પરવાના
તીરે નીગાહકા નીશાના
વાહ વાહ જાના
ઉલઝનમેં, સુલઝનમેં, બાતોમેં ઘાતોમેં
ચક્કરમેં લાઉં: મુવે.

દીલશાદ, હસરત— ૧૫

મોરે મંદીરમાં બંગલા બનાદો
ફ્રાન્સસે ફરનીચર મંગાદો, મંગાદો, મંગાદો.
નોરંગી ગુલકા બાગ બનાદો, બીજલીકી બતીયાં લગાદો
અંબવાકી ડાલીપે ઝુલના ઝુલાદો, સંગમે સહેલીયાં મીલાદો (૩)

ઓર કુચ્છ.

હીરેકી અંગુઠી માલા મોતીકી ઘડાદો
સુનહરી સાડી જરીકા પોલકા સીલાદો

ચશ્મા ઓર ઘડી છેડા બુટ સ્ટોકીંગ રૂમાલ લાદો.

ઓર કુચ્છ.

અચ્છે અરબી ઘોડકી જોડી
સહેલકે વાસ્તે વીલાયતી ગાડી

ઓરભી,

પ્યાના બજાના સીખા દો (૩) બંગલા.

મીરખાં, કૈથેરાઇન, મહોલ્લા- } ૧૬
વાળા હસરત વિગેરે }

નહિ તુ ઇન્સાન મગર પુરા હેવાન
દેખે દેખે તુમ સારે ઐયાર હય
બડા અહમક વહશી નાબકાર હય. નહીં.
અકલસેં દૂર હય
કયસે લંગુર હય
બીલકુલ ઘનચક્કર ફીટકાર હય
અજી આયે વાહ કયસે મુરદાર હુય. નહીં.

શાહજહાં— ૧૭

મુલ્કે અદમકે હય સબ મુસાફીર
યે અહેલે દુનીયા હય બજમે ફાની
નાશાદ હય રંગે હસ્તી આખીર તમામ જુઠી
હય જીંદગાની. મુલ્કે.
શાહોગદા સબ હય ખાકી પુતલે
હરયકપેં હય કહરે આસમાની

દારૂલ ફના હય યે તખ્તે આલમ
કયા નૌજવાની કયા હુકમેરાની મુલ્કે.
ફના હુવે સબ મીલે મીટ્ટીમેં
રહી ન જીસ્કી નામો નીશાની
સચ્ચા હય એકી નામે ખુદાયા
જાને જહાં ઔર જાવે ફાની. મુલ્કે.

શાહજહાં— ૧૮

દુનીયામેં દેવેહાર કારે બદગુમાની
મુલુકાઇસેં ધીટાઇ નાફરમાની. દુનિયા.
બેસવાબી, દગાબાઝી જોરોઝુલ્મ ઇજહાર
ફીત્ના ઓ ફરેબોફંદ ઝુઠ જબાની. દુનિયા.
હીર્સ ઓર તમા ખૂબ ઇન્સાનેંસેં મગરૂર
દુમદમોમેં કીના ખાર ખ્વારીકી નીશાની. દુનિયા.

દારા— ૧૯

બસ જાઉં કરદુ હયરાન વોહ નાદાન
લુટેરેપેં મેં ચડુંગા ઇસઆન
હુવેહય વોહ નાફરમાન, દોફરમાન
અબ મય ઠીકાને લાઊંગા ઊનકી સાન બસ.
પીદરસેં કીયા ગુમાન, તોડા માન
ઉન્કી સજાકી કરવાદુંગા પહેચાન
જહાંતક વોહ ન હય હયરાન, યેહ તુફાન
વહાંતક બેઠેગા નહીં અય મહેરબાન. બસ.

# બાબ દુસરા.

લશ્કર— ૨૦

અય જંગી જાલિમ દુશ્મનકે હો કામીલ સંગી હુરદમકે
કાયમ દાને બહાદુર હો નેકોચારી મામુરહો
જંગમે હો ઉસ્તવાર ફતેહે હુય આશકાર
વફા દીખાવ યાર છલ્લાકા ખાર ઠાર. અય.
આમીન આમીન શાહ, હો ચજદાંકી પનાહ
બુથતર આપ જંગરાહ ગોયા હુય સયલગાહ. અય.

પ૦ દી૦ જ૦— ૨૧

યારો કયા અજાબ ગે બીમારીયાં
( અપટુડેટ ) .... .... .... યારો.
અરરરર લાગી પ્રેમકી કટારીયાં
મુહ ન દીખાવ તુમ હટો દુર જાઓ તુમ
આવ મીલ જાઓ તુમ, ગરવા લગાઓ તુમ. અર.
અજી પ્યારી દીલજાન, તુયે કરતી હુય કયા
મયેં હું મસ્તાન તુમ ખફાતી હુય કયા
તુજે ભેજુ કબ્રસ્તાન તુ હસ્તી હુય કયા
જાઓ ના સતાઓ જબરદસ્તી હુય કયા
દીલ ભર પ્યારે તુમ પર વારીયાં
હાય હાય યે ગજબકી બેજારીયાં. યારો.
અરે યારો યે મામલા હુય કયા
ઉલ્લુકાપઠ્ઠા વાહ ભાઇ વાહ. અરરરર.

દોરા— ૨૨

આફ્રત આતી હય મર્દ કે ઉપર, નામર્દકે પર આફ્રતહી કયા હય,
તંગીકા ઘેરા સખીકે ઉપર, મુંજી પાજીકો તંગીસે કયા હય. આ.
બડેકે દુશ્મન હજાર હોતે, અદનાકો હોતી ન દુશ્મનાઇ
ગીરન હોતા હય ચંદર કે ઉપર, છોટે સીતારેકો ગીરનસે કયા હય.
ગર્દીશમેં આયે હય નેક ઇન્સાં, બદને તો ગર્દીશ માની નહી હય
ખીજા આતી હય ચમનકે ઉપર, સુખે ખારોંકો ખીજાસે
કયા હય. આફ્રત.

ફ્કીર— ૨૩

હોજા હુશીયાર અલખકે આગે (૨)
હોજા હુશીયાર સાહેબકે આગે
દીલ સાબુત ફીર ડરના હય કયાજી. હોજા.
કરમ ધરમકી ખેતી કરલે, ઉઠ જાગ મન સોતા કયા
આવેગા પંખી ચુગ જાય ખેતર
કણ વીણ કોટડી તું ભરેગા કયાજી, તુંહી તુંહી તુંહી. હોજા.
પંચ તત્વકા ચેતન જયસા
ખેલ સમજ લે ચોસરકા.
ગુરૂગમ પાસા હાથ નહીતો જીતી બાજી તુમ હારોગે કયાજી
તુંહી તુંહી તુંહી. હોજા.
કાંસા પીતલ બનજાયે સોના, પંજા લગા કોઇ પારસકા
ચેતનકે ઘર આસન રખતા, જાગ જાગ મન સોતા હય કયાજી
તુંહી તુંહી તુંહી. હોજા.

હુસ્ન— ૨૪

નયે જમાનેકે અય યારો
નસીયત રખના ખ્યાલમે ( ૩ )
ફેન્સી જોરૂ કભી ન કરના
પડ જાઓગે જંજાલમે ( ૩ ) નયે.
આસનાઇ ઉન્કી હય ખાલી
ખસલતમેં વો ખાસ મવાલી
કર દેગી પુરી પાયમાલી
બન જાઓગે ભાઈ કડક બંગાલી
ફયલો ફંદ ભરે હય ઉસ્કી ફેશનવાલી ચાલમેં ( ૩ )
નીસ્બત સબ ઉસ્કી હય જાલી
હકીકતમેં હય નાગન કાલી
દાગ હજાર લગે હય ઉસ્કે
કાતીલ હુસ્નો જમાલમેં ( ૩ ) નયે.

શાહજહાં— ૨૫

જાનેદે જાનેદે હય યે કયા બેવફા ( ૨ )
બેખોફ મક્કારી ઐયારી, યે કયા તુ હય શયતાન
નહી તુ ઇન્સાન, જુલમી બદશાં હય ઠાની
હાની હેયરાની બસ હોગી, લાસાની ફાની હોગા તુ
યહે તુફાન હાય પીદર પર આફત ગુજારી બાગી ફીજુલ
તુ દીવાના બીન બાયસ તુ યુંહી અડા હય
કયું પાજી ખામખા અય બે હયા જાનેદે.

શાહજાહાં વિગેરે— ૨૬

હા અયસા ગંદા, અયસા ખંધા, કયસા ધંધા

કયસા ફંદા,

યવજ બુરા હય આયા, અલમ જો થા સો બના હય,

ફસેં હય કદમ

હાજીર નાજીર કાદીર કર મ્હેરો કરમ. હા.

## બાબ તીસરા.

તવાયફ— ૨૭

પીહરવાકી બાની રસીલી લાગે પ્યારી (૨)
તન મન હર લીનો સોહની સુરતસેં
સુંદર વર સુખકર દરશનસેં પીહર.
રંગીલે રસીલે છબીલે અય સજ્જન,
મનહર જાદુભરે નુકીલે નયન
મોહાવે મોરા જીયા, લુભાવે મોરા જીયા. પીહર.

૯૦ મી૦ જ૦ દી૦ વિગેરે— ૨૮

બીગડ ગયા મામલા યા મેરે મોલા
હો ગયા કયા અહા ગોટાલા
જોરૂ મીલગઇ ખુશહાલી હુઇ
રાજ ખુશ અબ સારા
બાજી હારા કયા જખમારા
કયસા શયતાંકો ટાલા
લટક ગયે દુલ્હે, કીસ્સા હુવા નીરાલા
ઉડ ગયા હાય બુલબુલ, ગમખ્વાર ગુલ્લાલા
એકસીડેન્ટ ઝાલા. બીગડ

દારા— ૨૯

મુકદ્દરને બેમોત મારા મુઝે
હાય ગજબમેં ઉતારા મુઝે. મુકદ્દર.

હુવા નીમ બીસ્મીલ તડપતી રહી જાં
અજલ આતુદે અબ સહારા મુઝે. મુકદ્દર.
શહીદેઇમાં હું મર્યું લીલ્લાહ નેકી
ખુદાયા બનાયા બેચારા મુઝે. મુકદ્દર.

દારા— ૩૦

લે જાવોરે નહીં નહીં નાદીરાકો કોઇ
જગાવોરે દીલબર નાદીરાકો કોઈ
યકબાર બતાવ બતાવ નુરજહાંકી મુજે તસ્વીર
આતી જહાંમેં ચાહું તુજો, હાય હાય જીલાવોરે કોઇ. લે.

દારા— ૩૧

હાહા કમજાત ગુલામ ફીટકાર ફીટકાર
અય દોગલા હરામ ફીટકાર ફીટકાર
બુરાઇ કર ગયે મનસુરસેં જો સાથમેં ક્યા લે ગયે,
દોનો જહાંસે દુર વહાં યહાંસેં ગયે વહાંસે ગયે
હશમત ચલેગી સાથ ક્યા આયે હો કાયમકે લીયે
યહ ગજબ કરતે હો ક્યું તુમ ઝુઠ મતલબકે લીયે
છોડો બદકામ બેકામ ફીટકાર ફીટકાર. હાહા.

દ૦ મી૦ જ૦ દી૦ ફ૦ કે૦— ૩૨

ક્યું જી લાલ, ક્યસા તાલ, હય બસ તોબાહ તોબાહ
વાહ વાહ વાહ અહાહાહા.
સબ મીલકે મેરપેં તુમને ડાલાથા યે ફંદા
યે ફંદેમેં તુમકો ડાલે ક્યસા ફકકડ બંદા

સજા બદીકી ખુદાને દીખાઇ
પહેલે ન કચું અયસી સમજ પાઇ
જો નેક કમાઇ ખાતી તો અયસી સજા ન આતી
જરા નખરેસે
હમારા તુમસે ચલા ન જોર
ચોરોકા ભી મયઁ હું ચોર
મીલા ન માલ, પડી હય ટાઢ, આ ગયા કાલ
કયસા, કચું કયસા
અબ રહેનેદો શરમાના
હય સલામ પીરભી આના મીયાં આના બીબી આના

દારા— ૩૩

નહી હય રંજ મરનેસે, સચ્ચા આખીર મરજાના
બુરાઇ કરકે મરનેસે, ભલા હય યુંહી મરજાના
બનાયે ખાકકા પુતલા, મીલેગા ખાકમેં આખીર
અગર હય ખાક દામનગીર, તો ઇસ્સે કયા ગમી જાના
નીહાયત જુઠ યે આલમ, તમન્ના છોડ જી ઉસ્કી
ખુશીહું આજ મરનેસે, હોગા બેહેસ્તમેં જાના.

સમાપ્ત.

# જાહેર ખબર.

નીચે લખેલા ઓપેરા કંપનીમાંથી રોકડી કીંમતે મળશે.

| | | |
|---|---|---|
| જગતસિંહ | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| શેકબાળા | ..નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| વિદ્યાપ્રતાપ | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| પ્રેમ ચંદ્રિકા | ...નાટકના ઓપેરા .. | ...૦—૨—૦ |
| ઇન્દુમતી | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| ચંદ્ર—કાન્તા | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| સતી સુંદરબા | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| રમણસુંદરી | ..નાટકના ઓપેરા .. | ...૦—૨—૦ |
| સંસારી સાવિત્રી | ...નાટકના ઓપેરા .. | ...૦—૨—૦ |
| સીતા સ્વયંવર | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| ઉલટી દુનિયાં | ...નાટકના ઓપેરા .. | ...૦—૨—૦ |
| નરસિંહ મહેતો | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| મીરાંબાઇ | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| ગોપીચંદ | ...નાટકના ઓપેરા .. | ...૦—૨—૦ |
| ધ્રુવકુમાર | .. નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| ભક્તરાજ પીપાજી | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| સુર—શ્યામ | ...નાટકના ઓપેરા... | ...૦—૨—૦ |
| રાધા પ્રેમભક્તિ | ...નાટકના ઓપેરા... | ..૦—૨—૦ |

નરસિંહ મહેતો, મીરાંબાઇ, ગોપીચંદ, ભક્તરાજ પીપાજી, ધ્રુવકુમાર, સુરશ્યામ તથા રાધા પ્રેમભક્તિ નાટકની ભાષણ સહિત મોટી બુકો આઠ આનાની કીંમતે કંપનીમાંથી પ્રેગ્રામ વખતે મળી શકશે.

ગ્રન્થ કર્તા.